

Uzun Seçim Mevsimi Akabinde Tunus Ya Yeni Bir Devrim Evresinde Ya Da Bir Belirsizlik Süreci Arifesinde

ABDELHAMİD J LASSİ

[Bu yazının Arapça orijinal versiyonu Al Sharq Forum'un web sayfasında mevcuttur]

Özet: Tunus, Ağustos ayı sonlarında başlayıp Ekim ayı ortasında nihayete eren uzun bir seçim mevsimi yaşadı. Bu seçimler sadece devlet kurumlarını yenilemekle kalmadı, aynı zamanda ülkeyi bambaşka bir aşamaya sokan bir deprem etkisi de yaptı. Bu makale, birçok unsuru tartışarak Tunus'ta demokratik dönüşüm tecrübesinin geleceğine ışık tutmayı amaçlıyor. Bu unsurlardan en önemlileri şunlar: yeni meclis haritası, seçim sürecinin en önemli mesajları, gelecek aşamanın meydan okumaları ve muhtemel senaryolar. Makale, Tunus'un şu an başarı şansı ile başarısızlık ihtimalinin eşit olduğu, zorluklara rağmen başarı ihtimalinin ağır bastığı bir eşikte bulunduğu sonucuna varıyor.

Meclis Haritası: Muhtemel Oluşumlar ve İddialar

Genel Görünüm

Önceki meclisin etkili güçleri, özellikle de Nida Tunus ve Halk Cephesi mevcut mecliste yok. Seçimin ana bloklarının (yani muhafazakârlığın ve modernizmin) ağırlığını ve aralarındaki dengeyi koruduğunu; zira hâlihazırda Nahda Partisi, Onur Koalisyonu, Rahmet Partisi ve bazı bağımsızların çıkardığı toplam milletvekili sayısının 2011'de Nahda Hareketi'ninkiyle aşağı yukarı aynı olduğunu, benzer şekilde Tunus'un Kalbi, Özgür Anayasa Partisi, Yaşasın Tunus, Tunus Projesi, Alternatif Parti ve Nida Tunus'un aldığı sandalye sayısının da 2014'te Nida Tunus'ununkiyle neredeyse eşit olduğunu söylemek riskli olabilir.

Halk Cephesi ve Gidişat Partisi'nin aldığı sonuç, ülkedeki büyük değişimlere ayak uyduramayan Sol modelin –çok büyük ihtimalle– sonuna gelindiğini gösteriyor. Sonuç, seçim barajını içeren bir seçim kanununun kabul edilmesiyle daha da zorlaşacaktı, ki ülke buna doğru gidiyor. Geleneksel Sol seçmen, bu seçimlerde Demokratik Akım'a ve Halk Hareketi'ne yönelmiş olabilir.

Bu açıdan bakıldığında, yaşanan, –daha geniş ve kapsamlı hareket içinde bir alt hareketliliği işaret eden– her aile içinde bir tür yeniden konumlanma olup bu ayrı bir analiz konusu.

Ancak daha önemlisi, artık şu veya bu partinin tekeline aldığı sadık bir seçim bölgesi yok. Muhafazakâr veyahut modernist sınıfın tek meşru temsilcisi söylemi de sona erdi; hatta her aile içinde en büyük ağabey söylemi de bitmek üzere. Şu temel soruyu sormak gerekebilir: Acaba aile kavramı hâlâ sahada olan biteni açıklama gücüne sahip mi?

Sayı ve etki bakımından ise meclisi, yedi siyasi güç (Nahda, Tunus'un Kalbi, Demokratik Akım, Onur Koalisyonu, Özgür Anayasa, Halk Hareketi ve Yaşasın Tunus Hareketi) ve diğerlerinden müteşekkil bir mozaik olarak görebiliriz.

Siyasi Sahnenin Detayları

1- Nahda Hareketi (217 sandalyeli mecliste 52 sandalye kazandı ve bunlardan 23'ü bakiye sistemi' sayesinde elde edildi.)

Yöneticileri ve direnişçileriyle 2011 öncesi sistemden geriye kalan tek siyasi parti ve

1- Bakiye sistemi, bir seçim çevresinde değerlendirilmeyen artık oyların milli seçim çevresinde birleştirilerek partiler arasında dağıtılmasıdır. Oy oranına göre meclisteki sandalye dağılımının en adil olduğu seçim sistemidir. Türkiye'de sadece 1965 seçimlerinde uygulanmıştır. (Çevirmenin notu)

***Nahda ya nevi şahsına münhasır ya da tipik
bir siyasi parti olmak arasında bir kimlik
imtihanıyla yüz yüze. Dahası, Nahda'nın seçmen
tabanı sekiz yıldır mütemadiyen daralıyor***

yine devrim sonrası partiler arasında en az hasar alanı. Bu da hem gücünün ana kaynakları olan –ortak mücadele tecrübesinin, fikri zeminin, örgütsel kapasitenin, parti tüzüğündense cemaat kültürüne daha yakın olan dinamizm kültürünün desteklediği– toplumsal gerçekliğin siyasi bir ifadesi olması hem de alışma ve uyum sağlama kabiliyeti sayesinde.

Ancak bu özellikler şu an iktidar imtihanından geçiyor. Nahda ya nevi şahsına münhasır ya da tipik bir siyasi parti olmak arasında bir kimlik imtihanıyla yüz yüze. Dahası, Nahda'nın seçmen tabanı sekiz yıldır mütemadiyen daralıyor.

Demokrasilerde partilerin seçmen tabanının daralması şaşılacak bir şey değildir. Seçmenlerin çoğu, doğal olarak değişimi arzular; kriterleri de vaatlerin yerine getirilmesi ve belirli bir imajın korunmasıdır. Siyasette algı gerçekliktir. Bu nedenle demokrasilerde seçmen tabanı, tıpkı akordiyon körüklerinin genişleyip daralması gibi değişim gösterir. Ancak Nahda'nın son yıllarda maruz kaldığı imtihan, performans ve sonuca ulaşma kriterinin ötesine geçip hareketin imajı veya kimliğine uzandı. Devrimden bu yana Nahda'nın karşısına çıkan en büyük ikilem, bütün direniş hareketlerinin direniş ve protesto alanından inşa alanına geçişte yaşadığıydı: Entegrasyon politikası ile değişim vazifesi, devlet ile devrim nasıl birbiriyle uyuşacak; hareketin devrimciliği, devlet ve iktidarla nasıl bağdaşacak? Hareket payı pek olmayan bir ülkede, kriz içindeki bir bölgesel ve –İslami referanslara bağlılığın ürküttüğü– uluslararası bağlamda her türlü kısıtlama karşısında kendi karakterini, ilkelerini ve seçmen tabanına bağlılığını nasıl koruyacak?

Seçmen tabanının daralmasından daha tehlikelisi, seçim sonuçlarının, Nahda'yı iktidara devleti değiştirmesi veyahut devletle değişmesi için “yollayan” seçmenin verdiği yargıyı göstermesi: Devletin etkisine boyun eğdi ve değişim eğilimini ve halkıyla bağını yitirdi. Tabanın ve liderliğin Nahda'sı arasında oluşan boşlukla birlikte krizin bizzat hareketin kendi içinde yaşanma ihtimaline hiç girmiyoruz bile.

Bu bağlamda seçim sonuçları mayınlı bir hediye olarak yorumlanıyor; ama aynı zamanda Nahda'nın durumu telafi etmesi, hâlini düzeltmesi, beklentilerini

açıklığa kavuşturması ve –önünde fazla bir hareket payı olmadan– performansını iyileştirmesi için doğan yeni bir fırsat. Ayrıca tekdüzeliğin zararının, ülke ve insanların kötü şartlarının farkına varmak ve farklı bir yoldan düşünmek için de bir fırsat.

2- Tunus'un Kalbi (20'si bakiye sistemiyle olmak üzere 38 sandalye)

Tunus'un özellikle 2014 seçimlerinden sonra ilgi duyduğu yeni siyasi yüzlerden biri. Ancak bu parti, iç birlikteliğin asgari gereklerinden bile yoksun ve –parti başkanının fiziki varlığını sürdürmesi dışında– istikrar ve süreklilik dinamiklerine sahip değil. Bu nedenle –genel başkan Nebil el-Karui'nin cumhurbaşkanlığı seçimlerini kaybetmesinden sonra ve muhtemel sonuç gelmez adli kovuşturmalara karşısında– parti kan kaybedecek ve milletvekillerinin ekseriyeti, kendisine Yaşasın Tunus ve Anayasal Parti'ye geçmek veya bağımsız kalmak gibi yeni limanlar arayacak. Yaşasın Tunus tercih edilen istikamet olacak, özellikle de Genel Başkan Yusuf eş-Şahid yeni hükümetin kuruluş pazarlıklarında konumunu güçlendirmeye çalışırken...

3- Demokratik Akım (20'si bakiye sistemiyle olmak üzere 22 sandalye)

Yıllardan beri ilk gençlik partisi olma imajına yatırım yapmış bir oluşum. Cumhurbaşkanı Munsif Merzuki'nin hatalarından, Nahda'nın tereddütlerinden ve Halk Cephesi'nin donukluğundan istifade ederek Mayıs 2018'deki yerel seçimler sırasında akıllıca bir sonuç elde etmeyi başardı. Ancak Mirasta Eşitlik Kanunu ile konumunu tehlikeye attı ve muhafazakâr tabanının bir kısmını kaybetti.

Buna mukabil ilkeli olmayı destekleyen ve seçim nedeniyle taviz vermeyi reddeden seçmen tabanının bir kısmını kazandı. Keza seçim kanunundan da istifade etti.

Ancak hükümete katılımı savunan bir grup ile –muhtemel bir erken seçime hazırlık mahiyetinde– “sistem”in bir parçası gördüğü Nahda'dan daha fazla ayrılmaya çalışan diğer grup arasındaki uyuşmazlıklarla bölündü. Parti liderliği, muhalefet olmayı seçmek veyahut hükümete katılmak için içişleri, adalet ve idari reform bakanlıklarını şart koşmak gibi çeşitli teklifler sundu. Bu, daha azını elde edebilmek için azamının istendiği pazarlık stratejisinin bir parçası olabilir. Veya hükümete katılmamanın sorumluluğunu Nahda'ya yüklemek için bezdirmek veyahut –partinin alametifarikası ve varlık nedeni saydığı– yolsuzlukla mücadele dosyasında başarı garantisini elde etmek çerçevesinde de değerlendirilebilir. Bu yüzden Demokratik Akım'ın konumu, hem bu iç çatışmanın sonucuna ve Nahda'nın onunla muamele biçimine, hem de koalisyonun taraflarına, başbakanın şahsiyeti ve aidiyetine ve hükümetteki isimlere göre belirlenecek.

4- Onur Koalisyonu (20'si bakiye sistemiyle olmak üzere 21 sandalye)

Seçimlerden önce kurulan yeni bir koalisyon olup henüz kazanımını sağlamlaştırmış değil. Bu oluşumun yönetim ve kurumsallaşma biçimiyle ilgili kuruluş ihtilaflarıyla bölünmüş durumda. Ayrıca koalisyon unsurlarından bir kısmının medya, sendika ve etkili uluslararası çevrelere yönelik eski tutumları nedeniyle koalisyon hükümeti için bir sıkıntı olabilir.

5- Özgür Anayasa Partisi (14'ü bakiye sistemiyle olmak üzere 17 sandalye)

Devrimden önce iktidardaki Anayasal Demokratik Birlik partisinin bağnazlarından kalanları içine alan bir birliktelik olup varlığı ve yayılması Nahda Hareketi'ne muhalefet temeline dayanıyor. Ayrıca seçim kampanyası sırasında Tunus'un Kalbi ve parti genel başkanı hakkında şüpheler ortaya çıkması üzerine bazı seçmenlerin tercihlerini değiştirmesinden de istifade etti. Bu parti, Nahda Hareketi'nin yöneteceği veyahut içinde yer alacağı bir hükümete katılmayı reddediyor. Benzer şekilde Özgür Anayasa Partisi'yle ortaklığa, sadece Nahda değil, muhtemel tüm koalisyon ortakları karşı çıkıyor.

6- Halk Hareketi (15'i bakiye sistemiyle olmak üzere 16 sandalye)

Nasırcı eğilimi ağır basan Arap milliyetçisi bir hareket olup seçim sisteminden çok iyi bir şekilde istifade etti. Hem İslamcılar ile Arap milliyetçileri arasındaki tarihi ihtilaflar hem de kurucularından ve liderlerinden biri olan Muhammed el-Brahimi'nin, troyka hükümeti sırasında [2013 yılında] suikasta kurban gitmesi nedeniyle Nahda Hareketi'yle koalisyon konusundaki tavrı belirsiz. Bu nedenle Nahda'yla koalisyon imkânı, hem hareketin bu dosyayı ele alma biçiminden hem de başbakanın aidiyeti ve şahsiyetinden ve verilecek bakanlıklardan etkilenecek.

7- Yaşasın Tunus (tamamı bakiye sistemiyle olmak üzere 14 sandalye)

Başbakan Yusuf eş-Şahid'in partisi olup geçtiğimiz Mart ayında kuruldu. Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde alınan sonuç, devlet kaynaklarından istifade etmeye ve medyayı kendi yararına çekmeye çalışan parti yönetimini şok etti. Parlamento seçimlerinin sonucu ise, cumhurbaşkanlığı seçimleri hezimetinden sonra beklenen bir durumdu. Parti, Tunus'un Kalbi bloğunun bir kısmını kendi saflarına çekmeye bel bağlayacak. Erken seçimlere hazırlık olarak kendisini yeni bir temelde inşa etmeye veya sıradan kazanımlara da yönelebilir. Eski düzende yolsuzluklara karışmış yüzlerden kurtulmaya ve (Mehdi Cuma ve Afak Tunus gibi) liberal demokratik veya (Ettokettül ve Cumhuriyetçi Parti gibi) toplumcu çevreden yeni yüzleri kendisine çekmeye çalışabilir.

8- Meclisin Geri Kalanı (tamamı bakiye sistemiyle seçilen 37 sandalye)

a. *Parti Listeleri* (26 sandalye): Bu küçük partilerin bir kısmının Nahda Hareketi ve onunla koalisyona karşı marjinal bir duruşu varken; bazıları yakınlaşabilir, hatta Yaşasın Tunus'la birleşebilir; bazıları da Nahda'nın başkanlığında bir hükümete destek verebilir.

b. *Bağımsız Listeler* (11 sandalye): Konumları, kişilikleri ve bağlantıları bakımından çeşitlilik gösteriyorlar. Bir kısmının Nahda Hareketi'nin başkanlığındaki bir hükümete destek vermesi muhtemel görünüyor.

2019 sonbaharındaki seçimlerin, öncesi ve sonrası diye atıfta bulunulacak dönemeçlerden biri olduğu aşikâr. Öyle ki bu seçimler, sınıfların ve bölgelerin bir isyanı, inisiyatifin geri alınması ve Tunus devriminin bir yalan veya kapanan bir parantez olmadığına tasdiki

Seçimlerin Gidişatıyla İlgili Dersler ve Mesajlar

Dönemeç

2019 sonbaharındaki seçimlerin, öncesi ve sonrası diye atıfta bulunulacak dönemeçlerden biri olduğu aşikâr. Öyle ki bu seçimler, sınıfların ve bölgelerin bir isyanı, inisiyatifin geri alınması ve Tunus devriminin bir yalan veya kapanan bir parantez olmadığına tasdiki. Tunus pusulası, 2010 sonbaharından bu yana hürriyet, onur, adalet ve iyi yönetim hedeflerinden ve değerlerinden sapmadı. Yapılan tüm seçimler, bu ümit ve taleplere erişmek için siyasi kaldıraç arayışından başka bir şey değildi. Her defasında seçmen; partileri, örgütleri, medya kuruluşları, yöneticileri ve muhalifleriyle yönetici elitin bütününe uyarı ve ihtar mesajları yöneltti. Bunu sokaklarda protestolarıyla ve seçim sürecini boykot ederek veya –tıpkı 6 Mayıs 2018 yerel seçimlerinde olduğu gibi– iktidar ve muhalefet partileri dışından alternatifler arayarak yaptı.

İstibdat devletinin rejimi gayesini 2010 Aralık'ında tüketmişti ve toplumsal protesto ve siyasi direniş yoluyla tüm sessiz reform girişimlerini köstekledi. Artık çözüm sokakların devrimindeydi. Devrimden sonra sokaklar –özellikle de gençler ve dezavantajlı gruplar– kâh meydanlarda gösterilerle kâh siyasi süreci ve sandığı boykot ederek rejime uyarı üzerine uyarıda bulunmaya devam etti. Ancak yeni sistemin bu uyarılara kulak verip

gerekli değişiklikleri yapmak için ne akli ne becerisi ne de iradesi vardı. Seçim sandıkları halkın cevap bekleyişi bakımından 2010 Aralık'ının sokakları yerine geçerken, 2019 sonbaharı, belki de sandıkların değerini ve güvenilirliğini kanıtlaması için son bir fırsat.

Dikkat çekici husus, Tunus bağlamında “sistem”in manasının değişmesi. Mayıs 2018 seçimleri öncesinde sistem, Ocak 2011 öncesindeki şartlarla bağlantılı mali, idari ve siyasi çıkarlar ağı ve güçleri anlamına geliyordu. Şimdi ise devrimden evvel veya sonra etkili olan, ister hükümette isterse muhalefette olsun, partili, sivil, medyatik, akademik ve kültürel yansımalarıyla bütün yönetici elit anlamına geliyor. İşte böylelikle karşımızda birleşik ve katmanlı bir eski sistem duruyor.

Çözülme veya Yeniden Dağılım

Ancak acaba seçim sonuçları bu sistemin – öncesi ve sonrasıyla– çöktüğü veya sendelediği manasına mı geliyor? Kesin hükümler vermekten sakınmalıyız. Cumhurbaşkanlığı ve parlamento seçimlerinin her üç aşamasında da seçmenlerin pusulası netti ve bunda – dikkate alınmayan ve gereği yapılmayan beklentilerin geri dönüşü şeklinde– bir rasyonellik bulmak mümkün. Gözlemciler Kays Said'in imajını çözmekte büyük bir zorluk çekmezler. Bu imaj, her türlü finansal ve medya ehlileştirmesine karşı bir isyanı, sıradışılığı ve devrimi sembolize ediyor; keza siyasi yapıda alışıldık hiyerarşik eğilim

Gözlemciler Kays Said'in imajını çözmekte büyük bir zorluk çekmezler. Bu imaj, her türlü finansal ve medya ehlileştirmesine karşı bir isyanı, sıradışılığı ve devrimi sembolize ediyor; keza siyasi yapıda alışıldık hiyerarşik eğilim ve davranışlara karşı da bir devrimi ifade ediyor

ve davranışlara karşı da bir devrimi ifade ediyor. Burada –Kays Said'in nazarında– siyaset, en aşağıdan yukarıya doğru ve yatay, katılımcı şekilde inşa ediliyor. Bu, sembolik “hor ve hakir görülme”ye karşı bir devrim; tıpkı bu imaj, değer pusulasını siyasete geri getirerek Filistin'i ve özgürleşme meselesini sembolize ettiği gibi... Devrim, 2011 kışındaki ilk raundunda, toplumsal “hor ve hakir görülme”ye karşı bir devrimdi; şimdi ise manevi ve sembolik “hor ve hakir görülme”ye karşı bir devrim.

Buna mukabil, Nebil el-Karui'nin imajını çözmek çok daha zor görünüyor. Yüzeysel yorum, bu imaj ile açlığı ve dilencililiği çözmeye arasında bir bağ kuruyor ve –bilinçli veya bilinçsiz şekilde– seçmenler ile bölgeler arasında aşağılayıcı şekilde kıyas yapıyor. Kimse bir milyon seçmenin (seçmenlerin dörtte birinden fazlasının) bir hırsız veya mafya seçtiğini düşünemez. Tablo görünenden çok daha karmaşık. Nebil el-Karui –insanların tahayyülünde– devletin bıraktığı boşluğu doldurdu ve vatandaşların acil meselelerinden uzak mücadelelere dalmış siyasetçilerin ilgilerinde ve söylemlerinde bulunmayan sosyal hak ve kazanımlara işaret etti.

Bununla birlikte iki aday arasında ortak bir payda var. Her ikisi de –insanların tahayyülünde– müesses nizamın dışından geliyor ve toplumsal oluş ve devrim boyutlarını sembolize ediyor. Bu zaviyeden, Karui ve Said'in cumhurbaşkanlığı seçimlerinde ikinci tura kalması sistemin bir yenilgisi olarak görüldü; tıpkı Said'in ikinci turda – (bir hafta evvelki) meclis seçimlerine katılmamış ilave bir milyon seçmeni sandığa çekip bu denli büyük bir farkla– kazanması, ona biat ve sistemin kötü bir yenilgisi olarak görüldüğü gibi... Ancak sistem, siyasi yüzeyden daha derindir; bu bakımdan seçimle yeniden dağılım sürecine tâbi değildir ve sistemin işleyişini değiştirmek uzun bir zaman alır. Direncini, her zaman olduğu gibi yine örgütleyecek ve yeni bir siyasi yeniden yayılma süreci arayışına girecektir.

Bugünkü genel ruh hâli, Mart 2011'dekine benziyor ve devletin yeniden inşası sorusunu bir kez daha gündeme getiriyor. Ancak bu defa parti veya kurumsal desteği bulunmayan ve fazla yetkisi olmayan bir cumhurbaşkanına ve mecliste net bir çoğunluk elde edememiş bir birinci partiye, istikrar arayan ve cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ilk turunda mesajının radikalliğini değiştiren bir seçmen ruh hâli eşlik ediyor. Zira o dönemde Tunus, -parlamento seçimlerinde son derece bölünmüş

Bu seçimlerde halk, –seçmenlerin tahayyülünde– Nahda'nın değişim hareketi olmadığına, devlet kurumlarının onu kontrolüne alıp uyumlulaştırdığına ve uygulamada (sisteme) dahil olma gerekçesinin değişim görevine galebe çaldığına hükmetti

ve omurgası olmayan bir meclis ortaya çıkararak- rejime karşı isyan dalgasını sürdürmek ile ülkeyi yönetilebilir kılacak bir nebze istikrar sağlayıcı bir meclis çıkarabilmek için cezayı dengelemek arasında kaldı. Meclis seçimlerinde ikinci ihtimal tercih edildi: Cezalandırma yaklaşımı devam etti ve bu bağlamda (Nida Tunus, Halk Cephesi gibi) partiler ve siyasi bloklar ortadan kalktı, (Alternatif Parti ve Afak Tunus gibi) diğer bazı partiler dramatik bir düşüş yaşadı; ama –teorik olarak– istikrarlı bir hükümet çıkarmanın mümkün olduğu bir haritayla... En büyük yetki, adeta mümkün olan güvenliğin alametini temsil ediyormuşçasına Nahda Hareketi'ne verildi.

Nahda Hareketi ve Entegrasyon ve Değişim Denklemi

Nahda Hareketi'nin ikilemi, direniş hareketiyken iktidar partisine dönüşen, devrim sonrası liderlik boşluğunu doldurmak için öne çıkan en büyük direnişçi parti olması. Yönetimle çatışmaktan farklı alanlarda ülke liderliğine katkı vermeye doğru giden yolculuğunda Nahda, mücadelecilik imajını kaybetmeden hareket kültüründe, devletle ve toplumla ilişkilerinin içeriği ve niteliğinde derin bir dizi revizyona gitmek ve yine –tarihi mesajının ve devrim sonrası aşamanın tabiatı gereği– değişimci özelliğini terk etmeden büyük bir normalleşme sürecine girmek zorundaydı. Bu seçimlerde halk, –seçmenlerin tahayyülünde– Nahda'nın değişim hareketi

olmadığına, devlet kurumlarının onu kontrolüne alıp uyumlulaştırdığına ve uygulamada (sisteme) dahil olma gerekçesinin değişim görevine galebe çaldığına hükmetti.

Son dört yıldır Nahda'nın içinde, gerek koalisyon ortaklarıyla ve cumhurbaşkanıyla siyasi ilişkileri idare etme, gerek toplumsal ve kültürel konumlanma ve bununla bağlantılı yasama, yürütme ve yerel faaliyetler(i), gerekse iç ilişkiler ve açılım, cemaatsel yayılma, gençlik vb. bir dizi dosyayı yönetme şekli konusunda geniş tartışmalar yaşandı. Ancak tartışmalardan galip çıkan taraf sistemin partisi imajını yerleştirdi. Bir zamanlar gençlik ayağı ilerlemesinin lokomotiflerinden biri olarak görülen Nahda, gençlerinden bir kısmını melez bir kültüre oturttu. Mücadele, adanma ve çalışma kültürü ve eğitimi, -ahlaki bedeller ödeme pahasına- yeni olan "devlet adamı" kültürüyle ve mevki edinme ihtirasıyla çekişti. Bu arada üniversite gençliği ve genç işsizler direniş kültürüne yoğunlaşırken, Nahda içinde bu grubun çıkarlarına yakınlık kültürü ile fırsatçılık kültürü ve etki merkezlerinin gölgesinde kalma çekişmesi yaşandı. Nahda, özünde doğru ama muhtevasında yanıltıcı ve çıkarımlarında yanlış başlıklarda karakterini yitirmeye başladı ve çoğunlukla örgütsel mücadele konularına (uzmanlaşma, Tunuslulaşma ve devletle normalleşme) boyun eğdi.

***Ayaklanmanın başlangıç yüzü bir genç değil, Kays Said'dir.
Ayaklanma, belli bir ahlak ve ilişkiler modeline karşı olup
farklı nesiller ve ekoller içine nüfuz etmiş durumdadır***

Nahda içindeki gençler örneklik ve model sıkıntısı çekiyordu. Bu örneklik, "direnişçi" modelinden pragmatik modele doğru kaydı ki bu da görünüş ve yüceltilme bakımından "devlet adamı" modeliydi. Gençler, örgüt içi çatışmalara daldıkça ve (doğal bir şekilde merdiven basamaklarını tırmanmak yerine asansöre atlayarak alelacele) iktidara yükselme akıllarını çeldikçe, maddi ve duygusal olarak üniversitelerdeki ve sokaklardaki gençlerden koştular. Bu gençler, artık Nahda Hareketi'ne benziyordu, kendi akranlarına değil. Maalesef ki partiler çoğunlukla birbirinin tecrübesini tekrarlarlar. 1960'lar ve 1970'lerdeki gençliğin de dönemin en büyük partisiyle benzer bir hikâyesi vardı. Korkunç bir kavramsal kargaşa ve çarpıtma ortamında siyasetin bir hedef olarak devletle münhasır ve partinin de yükselmenin tek aracı hâline getirildiği bir dönemde Nahda, toplumu asıl ve devleti onun hukuki ve kurumsal ifadesi olarak gören bir hareketten tamamen devlete oynayan bir yapıya dönüştü, tıpkı burjuva versiyonu hem teorik olarak hem de meydanlarda kıyasıya eleştirilen ve karşı konan Fransız Jakoben modeli gibi. Devrimciler çoğunlukla kendisine karşı isyan ettiklerinin tecrübelerini tekrarlarlar. Diğer partilerdeki ve büyük örgütlerdeki gençlerin hâli de Nahda'nın gençlerinin hâline daha parlak değil. Ama kıyıda kalmış gençler fark yaratırlar. Ayaklanmanın sadece nesilsel olduğunu ve gençlere dayandığını zannedenler yanılıyorlar. Ayaklanmanın başlangıç yüzü bir genç değil, Kays Said'dir. Ayaklanma, belli bir ahlak ve ilişkiler modeline karşı olup farklı nesiller ve ekoller içine nüfuz etmiş durumdadır.

Neyse ki halk, Nahda'ya hatalarını telafi etmesi için bir şans daha sundu. Halk, [Nahda'ya] açık olduğu, ancak onun köklerine ve tarihine vefa duyduğu, devlet-tanrı ve elit-tanrı karşıtlığının artık bittiği mesajını verdi. Ve yine halk dedi ki, tanınma ve kabullenilmenin ardından ihtiras zararlıdır; demokraside en üst değerler, üstünlük veya standartlaştırma değil hoşgörü, birlikte yaşama, diyalog ve en aşağıdan inşadır. Kurumlar içinde veya kenarlarda gizlice iş tutan elitist azınlıkların diktatörlüğü bitti; halk, milli öncelikleri toplumsal olanlar ve değerler doğrultusunda yeniden sıraladı. Acaba Nahda, içeride derin reform savaşına girebilecek ve gerekli adımları atabilecek mi? Acaba kazanan partiler fırsatı değerlendirebilecek mi? Kaybeden partiler hatalarını telafi edebilecek mi? Manevra yapmak için herkesin önünde fazla vakit ve geniş bir alan olmayacak.

Rastgele Bir Kabarma Mı, Yoksa Yeni Bir Dalga Mı?

Devrimin başında, çitayı yükselten ve taktik akılla dolu sivil ve parti elitlerini rahatsız eden, kendiliğinden hareketlenen sokaklardı, ta ki Mart 2011'den sonra kurumların devrimi devreye girene kadar. Ardından aynı yılın Ekim ayındaki seçimlerin ertesinde kendiliğinden

O halde halk, köklü ve hızlı bir değişim istiyor. İstihdam, yolsuzluğun ortadan kaldırılması, kamu işlerinin yönetimine daha fazla katılım, farklı bölgeler ve toplumsal kesimler arasındaki uçurumların kapatılmasını talep ediyor. Halk bunları istiyor; çünkü bu, devrimin ödenmemiş borcuydu

hareketlenen sokaklar olgusu tamamen öldü ve kurumlar içinde partisel güç dengelerinin çözemediği çatışmaların bir uzantısı hâline gelen fonksiyonel sokaklara geri dönüldü. Cumhurbaşkanı Munsif el-Merzuki, mizacı ve vizyonu itibarıyla sokakların kendiliğindenliğine en yakın kişiydi; ancak o da kendisini cumhurbaşkanlığına getiren troyka hükümetindeki güçler dengesiyle kısıtlanmıştı, ondan kopamazdı. 2014 seçimleri sonrasında şampiyonu ise merhum Bacı Kaid es-Sibsi idi. Sokakları tanımadığı gibi belki de küçümseyen, manevracı bir siyasi uygulama zihniyetine sahipti. Bu manevracı taktiksel akıl karşısında, ikinci ortak [Nahda'yı kastediyor], ülke için çokça kazanımlar sağlayan, ama siyasi sürecin canlılığını ve rekabetçiliğini yitiren ve sokakları öldüren bu süreçte kendisini aynı köşeye şıktırttı.

2019 seçimlerinden sonraki yeni aşamada siyasetçiler, mücadeleci sokakları "Allah emeklerinizi zayi etmesin" diyerek yeniden hizaya sokamayacak. Zira bu defa sokakların cumhurbaşkanlığı makamında bir destekçisi var; cumhurbaşkanı, gücünü düşmanlarının zayıf noktası olarak gördüğü şeye dayandırıyor, yani mecliste kendisine destekçi bir bloğun bulunmamasına. Cumhurbaşkanı meclisi ve partileri mevcut baskıya maruz bırakacak; bu nedenle siyasetin sokakları sakinleştirmesi onun

çıkartına da vizyonuna da uymuyor. Sokaklar fazla beklemeyecek, partileri izleyecek ve eski manevraları bırakmaya sevk edecek. Bu çerçevede cumhurbaşkanı hükümetin kurulmasını hızlandırıcı bir katalizör olabilir ve erken seçim bekleyenlerin heveslerini kursaklarında bırakabilir. Keza parti sistemini, özellikle de klasik partileri –eğer ayakta kalmak istiyorlarsa– yenilenmeye sevk edebilir. Köklü yenilenmenin ve dalgaya ayak uydurmanın –yok olmak dışında– hiçbir alternatifi yok.

Seçmenlerin Talepleri ve Müteakip Aşamadaki Meydan Okumalar

Tunus'ta yaşananlar büyük değişimler kategorisinde olup onu, köklü değişimi gerekli ve acil kılmak için taleplerin ve beklentilerin patlaması takip etti. Adeta sabır küpü çatladı. Başlangıçta devrimin sloganı olan şeyleri hâlâ "halk istiyor" ve bu aynı zamanda yeni cumhurbaşkanı seçilen Prof. Dr. Kays Said'in de sloganı.

O halde halk, köklü ve hızlı bir değişim istiyor. İstihdam, yolsuzluğun ortadan kaldırılması, kamu işlerinin yönetimine daha fazla katılım, farklı bölgeler ve toplumsal kesimler arasındaki uçurumların kapatılmasını talep ediyor. Halk bunları istiyor; çünkü bu, devrimin ödenmemiş borcuydu. Çünkü bu aynı zamanda adaylardan Kays Said'in "radikal kopuş programı"ydı. Nahda Hareketi

de cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ilk turunda tökezlemesinin ardından kendisi çıtayı ve vaatleri bu doğrultuda yükseltmişti. Ancak bu talep ve beklentileri gerçekleştirmenin önünde kimisi kurumsal, kimisi iktisadi ve toplumsal zorlukların büyüklüğüyle bağlantılı, kimisi de beklenen siyasi ortamla alakalı çokça engel var.

1) Kurumsal Zorluklar

Cumhurbaşkanının fazla bir yetkisi de dengeli bir meclis dayanağı da yok; bunu elde etmek için bir çaba da sarf etmeyebilir. Zira onun siyasi vizyonu sokaklara ve en aşağıdan inşaya dayanıyor. Kitlelerin seferberliğine başvurarak muhafazakâr bir siyasi zihniyetle yönetilen meclisle çalışacak ki bu mekanizmanın da yapıcı baskı ile kaosa sürüklenme arasında olgusal sınırları var. Eğer aleni bir kurumsal krizden kaçınma iradesi varsa yapılması gereken iki zihniyetin ortasında buluşmak.

Meclis sayısal bölünmeden, hasmane eğilimden, etkili bazı oluşumlar arasında anlaşmazlıktan yakınıyor. Öne çıkan parti, hükümeti kuracak çoğunluğa sahip değil, güçlü bir hükümete liderlik edecek istikrarlı bir koalisyon oluşturmak için önünde fazla bir seçenek de yok. Muhtemel koalisyonun tarafları fazlaca olacak ve bu da bir hükümet programı üzerinde uzlaşmayı, makamların paylaşımını ve ardından istikrar sağlamayı zorlaştıracak. Yerel yönetim meclisleri zaten çok zorluklar çekiyor ve cumhurbaşkanının bazı girişimleri onların sıkıntılarını arttırabilir.

2) İktisadi Meydan Okumalar

Yaklaşık 47,2 milyar dolarlık bütçesinin 19 milyar dolarının maaşlara ayrılması ve kamu borç servisinin yaklaşık 11,7 milyar doları bulması nedeniyle imkânlarını aşarak yaşayan bir ülkede, para biriminin büyük değer kaybı, dış ticaret açığının iyice artması, iç ve dış borç seviyesinin yükselmesi ve enflasyon nedeniyle başa geçecek hükümetle rahmete kavuşulmayacak. Böyle bir bütçede kalkınmaya 6,9 milyar dardan fazlası ayrılmayacak. Borçluluğa gelince, kamu borcunun –reformlara hızlıca başlanması hâlinde düşme eğilimine girmesinden evvel– 2020’de GSYH’nin %89’uyla zirveye ulaşması bekleniyor. Önümüzdeki ilkbaharda IMF ile müzakereler, siyasi istikrar ve reformlara başlama sinyalleri gelmeden kolay geçmeyecek. Asıl paradoks şu ki bütçe, görevi bırakacak hükümet tarafından hazırlanmış, reformist bir ruhu olmayan bir hesaplar dengesi taslağı; yani seçim öncesinin zihniyetiyle formüle edilmiş bir bütçe. Yeni meclis, anayasal süreye binaen bu bütçeyi onaylamak ve –yeni koalisyon hükümetini kuracak partiler, programlarıyla uyumlu bir bütçe hazırlamayı beklerken– anayasanın garanti altına aldığı alternatif seçenekleri aramak zorunda kalacak.

3) Toplumsal Meydan Okumalar

Kırmızı alarm veren toplumsal göstergeleri dizginleyebilmek zor. Genel işsizlik oranı %15,3’e (yani 635 bin işsiz), gençlerde işsizlik %34’e ve diplomalılarda işsizlik %28’e ulaştı. Gerek bölgeler gerekse kadın-erkek arasında işsizlik oranı dikkat çekici bir şekilde farklılaşıyor. Hâl böyleyken genel mali göstergelerin bozulması nasıl dizginlenebilir ve içeriden dengelenebilir?

Ana sistemlerdeki (vergi toplama, sosyal fonlar ve destekler, kamu sektöründe) reformlara start vermek toplumsal barışla başlar ve barış da hükümetin gücü, sorunun tarafları veya destekçileri ve Tunus Genel Çalışma Birliği (UGTT) ile bağlantılı. Uluslararası güçlerin, yeni cumhurbaşkanından endişe duysalar ve meclisteki bazı siyasi blokların söylemlerinden rahatsız olsalar da Tunus tecrübesini desteklemeye devam etmeleri çok daha muhtemel. Bu da Nahda Hareketi'ne yatıştırıcı ve dengeleyici güç olarak ayrıcalıklı bir konum verebilir.

Bölgesel şartlar, ancak ve ancak reformların tıkanması ve asgari başarıların gecikmesi hâlinde Tunus tecrübesi üzerinde bir baskı oluşturacaktır. Bu durumda toplumsal tıkanıklık artacak ve malum bölgesel çevreler durumdan vazife çıkaracaktır. Yakın çevredeki komşuların durumunun, Tunus'u etkileme bakımından, şimdikinden pek farklı olmaması bekleniyor. Durum kötüleşmeyeceği gibi, Libya pazarının hâlen kapalı olması ve Cezayir pazarının da siyasi belirsizlik nedeniyle açılmaması yüzünden yeni bir fırsat da sunmayacaktır.

Özetle, çıtası yüksek beklentiler açıklık, irade ve samimiyet ve daha öncesinde ise uygun bir ortamı ve kurumsal bir gücü gerektirir. Ancak meclisin kırılabilirliği, hükümetin zayıflığı ve cumhurbaşkanının alışılmadık bir tip oluşuyla belirginleşen kurumsal durum, yükselen beklentilere hızlı cevap niteliğinde bir çözüme izin vermeyebilir.

Muhtemel Senaryolar

Çözülmesi gereken ikilem, aşağıdaki veriler ışığında, insanların kalkınma ve yolsuzlukla mücadele taleplerine cevap vermek:

■ Çalışmaya hemen başlamayı ve işlerin değişeceğine dair hızlı ve net işaretler vermeyi gerektiren, beklentilerin ve vaatlerin çıtasının yükselişi.

■ Seçmenlerinden ve diğerlerinden iktidar talep ederken meclisteki sandalyelerin dörtte birinden azını elde edebilen, baskı altındaki birinci parti. Kendi çocukları onu mütereddit olmakla, destekçileri ise başkalarının arkasına saklanarak sorumluluktan kurtulmaya alışmakla suçluyor; doğal müttefikleri aynı taban için yarışıyor ve yerine geçmek için onu köşeye kısırmayı planlıyorlar.

■ Sokakların hareketliliğine bel bağlayan ve buna uzun süre güç yetirebilen, –Nahda Hareketi'ni rahatsız edecek şekilde bir dizi milletvekili bloku onun yanında yer alsada– meclisin ve milletvekili dağılımının tutsağı olmayı reddeden, sıra dışı bir vizyona sahip ve şahsiyeti güçlü bir cumhurbaşkanı.

■ Reform konusunda özel vizyonu olan bir sendikanın yanı sıra, siyasi bir destek ve toplumsal bir uzlaşma gerektiren büyük reformlar ve kamu maliyesi üzerinde büyük yükler.

Bu veriler ışığında mümkün olan ulusal senaryolar neler?

Senaryoların tasnifi iki faktöre bağlı:

- Devlet kurumlarının, özellikle de üç başkanın (yani cumhurbaşkanı, başbakan ve meclis başkanının) –içine düşülmesi hiç de imkânsız olmayan bir kurumsal krizden kaçınacak şekilde– uyumlu ve verimli bir şekilde çalışabilme becerisi.
- Hükümetin başarılı olma ve ümidi ve güveni yeniden tesis edebilme becerisi. Bu ise büyük örgütlerle iş birliğine dayalı bir ilişki kurabilen güçlü bir hükümet olmadan gerçekleşemez.

1) İyimser Senaryo

Cumhurbaşkanının görev vermesinin ardından bir ay içinde Nahda'nın, –meclisten ya doğrudan katılımla ya da sadece dışarıdan destekle ve halkın taleplerine cevap veren bir programla– mümkün olan en geniş tabanlı hükümeti kurmayı başarması ve başbakan ile meclis başkanını, makamını doldurabilecek ve diğer iki başkanla etkileşim kurabilecek güçlü ve esnek kişilerden seçmesi.

Bu seçeneğin başarılı olma şartları:

- Demokratik Akım, Halk Hareketi, Yaşasın Tunus ve Tunus'un Kalbi'nden bir miktar milletvekili ile küçük partiler ve bağımsız milletvekillerinin esnek ve sorumlu etkileşimi.
- Cumhurbaşkanının cesaretlendirici ve bir araya toplayıcı rolü; işçi sendikasının ve özellikle de Tunus Sanayi, Ticaret ve El Sanatları Konfederasyonu'nun (UTICA) anlayışı; seçmenlerin iktidar için verdiği mesajlara bağlılık ile yönetim sistemine bütüncül bakışı bağdaştıran Nahda Hareketi'nin uzlaşmacı esnekliği.

Bu seçeneğin formülasyonları:

- Nahda'nın meclis başkanlığını alıp başbakanlığı bağımsız bir şahsa teklif etmesi.
- Nahda'nın başbakanlığı alıp kendisi dışından bir meclis başkanlığında anlaşması.
- Nahda'nın hem başbakanlığı hem de meclis başkanlığını alma imkânı olmadığı gibi, bu makamların her ikisini de başkalarına bırakması seçmen iradesine aykırı olup hareketin kendi içinde kabullenilmez ve süreç de başarılı olmaz.

2) Makbul Senaryo

Nahda'nın gerekli asgari sayıya ulaşamayarak hükümeti kuramayıp görevi iade etmesi; cumhurbaşkanının –anayasal yetkisine dayanarak– görev verdiği bir kişinin –Nahda'nın da katılımıyla veyahut muhalefette kalmayı tercih etmesiyle– hükümeti kurmayı başarması.

Bu seçeneğin başarı şartları şunlar:

- Önerilen şahsın ismi ve nitelikleri
- Nahda Hareketi'nin hükümete katılmak veya itiraz etmemek suretiyle esnek bir reaksiyon göstermesi.

3) Kötümser Senaryo:

Nahda'nın da ardından görev verilecek kişinin de hükümeti kurmayı başaramaması; Tunus erken seçime doğru giderken Yusuf eş-Şahid hükümetinin ülkenin işlerini yürütmeye devam etmesi ve –şikayetlere ve protestolara rağmen– halkın bunu kabul etmesi. Bu durumda geçtiğimiz Temmuz ayında meclisten geçen, ancak merhum Cumhurbaşkanı Baci Kaid es-Sibsi'nin imzalamayı reddettiği Seçim Kanunu'ndaki değişiklikleri yeni cumhurbaşkanının imzalamasının ardından yeniden seçim sandıklarına gidilecek. Zira seçimlere mevcut kanunla gidilirse sonuçlarda ciddi bir değişiklik olmayacak. Eğer seçim kararı alınırsa yaz başından evvel yapılmayacak.

4) En Kötü Senaryo:

Bir önceki ihtimale, toplumsal protestonun şiddetlenmesi ve oy kullanmaya gitmenin reddedilmesi eşlik eder; bu durumda Tunus'un gidişatı belirsizleşir. Bu nedenle ağır basan senaryo birincisi veya ikincisi; zira hiç kimse ülkeyi bir meçhule sürüklemenin maliyetini yüklenemez ve erken seçim macerasının sonuç vereceğinin bir garantisi olmadığını herkes idrak etmiş durumda.

YAZAR HAKKINDA

Abdelhamid Jlassi, Tunuslu bir siyasetçi ve araştırmacıdır. Nahda Partisi'nin örgütsel inşaa, müzakere, seçim kampanyası ve stratejik planlamadan sorumluyöneticisidir. Araştırma konuları demokratik dönüşüm ve geçiş dönemi adaletidir. 2018'de yayımlanan devrim öncesi kitaplar serisi içinde Korku Devleti kitabını kaleme almıştır. 2016'da Şehitler Anayasayı Yazar ve Küçük Eller Yalan Sözlemez ile 2017'de Tadına Doyulmayan Hırsızlık kitaplarının yayımlandığı "Yokluğun Hasadı" başlıklı bir seri çerçevesinde, hâlihazırda Tunus'ta diktatörlüğe karşı direniş hafızasını korumaya odaklanan bir araştırma projesi üzerinde çalışmaktadır.

AL SHARQ FORUM HAKKINDA

Al Sharq Forum, amacı; Şark bölgesi halklarının siyasal gelişimi, sosyal adalete kavuşması ve ekonomik refaha erişmesi için uzun vadeli stratejiler geliştirmek olan, bağımsız ve uluslararası bir kuruluştur. Al Sharq Forum, bu hedefini; demokratik katılım ideali, bilinçli vatandaşlık, çok taraflı diyalog, sosyal adalet ve kamu yararını gözeterek araştırmaları teşvik ederek gerçekleştirmektedir.

Adres: İstanbul Vizyon Park A1 Plaza Kat:6
No.:68 34197 Bahçelievler / İstanbul / Türkiye
Telefon: +90 212 603 18 15
Faks: +90-212-603 1665
E-posta: info@sharqforum.org

research.sharqforum.org

SharqForum /

الشرق
منتدى

ALSHARQ FORUM